

*Доляновська І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: dolianovskaim@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>*

*Карасьов В. І.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: karasiovvi@krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9628-4957>*

РЕСТИТУЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

У цьому дослідженні розглядається, як реституція функціонує як фундаментальний засіб правового захисту у випадках порушення прав громадян. Тема охоплює дослідження реституції як обов'язкового інструменту, що забезпечує справедливість у ситуаціях, коли власник зазнав втрат через порушення прав. Основний акцент зроблено на універсальність і практичне значення реституції, її застосування у різних правових системах та у різноманітних сферах права. Розглядаються випадки, коли реституція є незамінним інструментом для забезпечення законності та захисту інтересів особи.

Реституція має на меті відновлення стану жертви до її початкового положення, в якому вона перебувала до порушення [1]. Застосування реституції особливо актуальне у контексті захисту майнових прав, коли порушення законних інтересів власника призводить до значних втрат або змін у праві власності. Реституція виступає не лише способом повернення майна, а й засобом відновлення довіри громадян до правової системи, оскільки вона демонструє здатність держави забезпечувати повернення порушених прав і захист законних інтересів.

Варто зазначити, що відповідно до пункту 19 розділу IX Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 60/147 від 15 грудня 2005 року (далі – Резолюція № 60/147), реституція в окремих випадках може включати відновлення свободи, забезпечення прав людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, повернення до місця проживання або відновлення на роботі [1]. Таким чином, згідно з положеннями Резолюції № 60/147, реституція не обмежується лише захистом майнових прав, а також охоплює особисті немайнові права, зокрема

свободу, громадянство, ідентичність та сімейне життя, що є важливим аспектом у правових системах багатьох країн, особливо в умовах порушень прав власності та людської гідності.

У правових системах різних держав інститут реституції розвивався з урахуванням суспільних інтересів та принципу верховенства права. Наприклад, одним із взірцевих випадків її застосування стала реституція майна після конфлікту в Боснії і Герцеговині. Після парафування у Дейтоні 21 листопада 1995 року та підписання в Парижі 14 грудня 1995 року Генеральної рамкової угоди за мир у Боснії та Герцеговині (далі – Дейтонська угода) питаннями біженців та переміщених осіб, які втратили своє майно, займалася Комісія у справах переміщених осіб і біженців (Commission for Displaced Persons and Refugees) зі штаб-квартирою в Сараєво. Комісія працювала до 2003 року, опрацьовуючи питання повернення нерухомого майна в Боснії та Герцеговині, де майно не було добровільно продано чи передано після 1 квітня 1992 року, і де власник або його правонаступник втратив можливість володіти ним. Комісія вирішувала питання повернення незаконно вилученого майна або виплати відшкодування за його втрату [2].

Дейтонська угода не лише створила правову основу для діяльності Комісії в Боснії та Герцеговині, але й регулювала механізми виконання рішень комісії, що забезпечувалося судовими органами Боснії і Герцеговини. Потерпілі отримали право обирати між поверненням майна або компенсацією за його втрату в результаті воєнних дій [3]. Завдяки роботі Комісії вдалося забезпечити повернення незаконно вилученого майна та відновлення справедливості для постраждалих громадян. Це слугує прикладом для інших країн, підтверджуючи, що реституція є важливим елементом миру та довіри населення до правової системи.

Значення реституції не обмежується лише майновими питаннями. Як підкреслюється у п. 19 розділу IX Резолюції № 60/147, реституція може охоплювати також відновлення свободи, забезпечення прав людини, повернення громадянства, права на сімейне життя, місця проживання та працевлаштування. Це свідчить про універсальність реституції як інструменту правового захисту, здатного забезпечувати комплексне відновлення порушених прав, не зводячи питання лише до матеріальної компенсації чи повернення майна.

Додатковий приклад правового застосування реституції можна спостерігати у Канаді. На підставі Індіанської угоди про житлові школи (мовою оригіналу – Indian Residential Schools Settlement Agreement, IRSSA), підписаної між канадським урядом, церквами та представниками корінних народів у 2008 році, було створено Комісію з питань правди та примирення Канади (мовою оригіналу – Truth and Reconciliation Commission of Canada). Основною метою комісії стало розслідування та документування наслідків системи інтернатів для корінних дітей, яка діяла в Канаді з кінця XIX століття до кінця 1990-х років. Протягом цього часу тисячі корінних дітей були насильно

відібрані від своїх сімей і відправлені до шкіл-інтернатів, де часто зазнавали жорстокого поводження та позбавлялися можливості підтримувати рідну мову і традиції [4].

Звіт Комісії, опублікований у 2015 році, містить 94 рекомендації, що закріплені в розділі «Заклики до дії» (мовою оригіналу – Calls to Action). Вони спрямовані на усунення наслідків колоніальної політики та відновлення прав корінних народів у таких сферах, як освіта, правосуддя, охорона здоров'я, культурна спадщина, економічні права та рівність. У сфері реституції особлива увага приділяється наступним аспектам:

1. Відновлення прав на землю. Рекомендації пропонують відновити права корінних народів на традиційні землі, що мали бути повернуті. Це важливий крок до відновлення культурної та економічної ідентичності громад.

2. Збереження та відродження культурної спадщини. Рекомендації закликають до реституції культурних цінностей, що були втрачені або викрадені, включаючи історичні артефакти та документи, а також підтримку мов та культурних традицій корінних народів.

3. Компенсація постраждалим. Документ містить заклики до виплати компенсацій нащадкам постраждалих від системи інтернатів, а також до фінансової підтримки програм реабілітації та відновлення психологічного здоров'я [5].

Звіт Комісії з питань правди та примирення Канади підкреслює, що права корінних народів мають бути визнані відповідно до Декларації ООН про права корінних народів (UNDRIP) і закріплені в канадському законодавстві [5]. Проте реалізація 94 рекомендацій зі Звіту триває і досі. За даними Міністерства у справах корінних народів Канади, близько 85% з рекомендацій наразі виконані або знаходяться в процесі виконання. Однак незалежні оцінки, такі як Indigenous Watchdog, показують іншу картину: тільки 11 рекомендацій виконано, 39 ще перебувають у стадії виконання, а 26 – не розпочато або зупинено [6].

Приклад роботи Комісії з питань правди та примирення Канади демонструє, що реституція може застосовуватися не лише до майнових прав, але й стосуватися відновлення свобод та забезпечення прав людини.

Отже, реституція є ключовим і багатограним інструментом правового захисту, що забезпечує не лише матеріальне відшкодування, а й комплексне відновлення порушених прав, особливо у випадках немайнових втрат постраждалої особи. Приклади з практики показують ефективність реституції як засобу відновлення справедливості та законності, а також зміцнення довіри громадян до правової системи.

Список використаних джерел:

1. *United Nations General Assembly Resolution 60/147 (16 December 2005). Available at: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (Accessed: 30 June 2024); 2005). Available at: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (date of access: 27.10.2024);*
2. *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/0/126173.pdf> (date*

of access: 27.10.2024);

3. Rodri, K. Williams. *Post-Conflict Property Restitution in Bosnia: Balancing Reparations and Long-Term Solutions After Displacement*. International TESEV Symposium on «Internal Displacement in Turkey and Abroad», Istanbul, 5 December 2006. Available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/200612_rcw_TESEVpresentation.pdf (date of access: 27.10.2024);

4. *Indian Residential Schools Settlement Agreement*. Relations Couronne-Autochtones et Affaires du Nord Canada / Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada - Canada.ca. URL: <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1100100015576/1571581687074> (date of access: 27.10.2024).

5. *Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada*. CAID - Home. URL: <https://caid.ca/TRC.html> (date of access: 27.10.2024).

6. *Canada says that 85% of the TRC Calls to Action are either complete or well under way. Really? - Indigenous Watchdog*. Indigenous Watchdog. URL: <https://www.indigenouswatchdog.org/2024/01/18/canada-says-that-85-of-the-trc-calls-to-action-are-either-complete-or-well-under-way-really/> (date of access: 27.10.2024).

